

El Càntic de la vinya en els Sinòptics

Josep RIUS-CAMPS

Paraules clau: Còdex Beza, història d'Israel, enviaments, Fill estimat, Regne de Déu.

Keywords: Codex Bezae, History of Israel, sent, Beloved son, Kingdom.

A partir d'una nova sinopsi evangèlica, on es comparen en sis columnes dos dels còdexs uncials més antics del s. iv, el Còdex Beza (D 05) i el Còdex Vaticà (B 03),¹ m'he proposat en el present article d'oferir-ne un tast sobre la diferent manera com Marc, Mateu i Lluc comenten, a manera d'un midraix, el Càntic de la vinya d'Is 5,1-7. He tingut cura de comentar totes les variants que es desprenen de la comparació d'aquests dos còdexs, tant les que presenten novetats o simplement equivalències, com les que afecten el canvi d'ordre dels mots. A més dels tres Sinòptics, he tingut en compte la versió que en dona l'Evangeli de Tomàs.

1. UBICACIÓ DE LA PARÀBOLA DE LA VINYA

La referència de Marc al Càntic de la vinya d'Is 5,1-7 forma part d'una segona anada de Jesús a Jerusalem. La primera vegada havia anat directament al Temple i n'havia expulsat els compradors i venedors, cosa que provocà un intent frustrat dels summes sacerdots i dels lletrats per eliminar-lo (Mc 11,15-19). La segona vegada, segons el còdex Beza, seria únicament Jesús qui hauria pres la iniciativa d'anar-hi: «I ve novament a Jerosòlima», mentre que, segons el còdex Vaticà, hi hauria anat acompanyat dels seus deixebles: «I van novament a Jerosòlima» (Mc 11,27a).² De fet, els deixebles no es menciona-

1. Jenny READ-HEIMERDINGER – Josep RIUS-CAMPS, *A Gospel Synopsis of the Greek Text of Matthew, Mark and Luke. A Comparison of Codex Bezae and Codex Vaticanus*, Leiden: Brill 2014.

2. ἐρχεται D 565 || ἐρχονται B **Σ** *rell.* N-A²⁸ no assenyalen aquesta variant [v/ NR]: es limiten a consignar el pl., que per tant engloba també els deixebles.

ran per a res en tota la perícope (11,27-12,12), de segona redacció,³ on Jesús serà abordat pels tres estaments dirigents: «I, mentre passejava pel Temple, se li atansen els summes sacerdots i els lletrats i els ancians (del poble)» (Mc 11,27b).⁴ Marc no explicita que ensenyés en el Temple. Els dirigents jueus, segons Marc-Beza, li formulen plegats a tret de canó⁵ una sola pregunta: «I li diuen: “¿Amb quina autoritat fas això?”».⁶ Segons tots els altres manuscrits, en canvi, li formulen l'un rere l'altre (imperfet) dues preguntes: «I li anaven dient: “¿Amb quina autoritat fas això?” o bé: “Qui t'ha donat aquesta autoritat per a fer això?”», coincidint així amb Mateu i Lluc.⁷ De fet, la contrapregunta de Jesús pressuposa que tan sols li han formulat una pregunta: «Us proposaré també jo⁸ una sola qüestió.»⁹ Per això la hipotètica resposta gira entorn de l'única pregunta: «Contesteu-me-la, i jo us diré¹⁰ amb quina autoritat faig això.» D'aquí que, com que no responen a la pregunta capciosa de si «el baptisme de Joan era dels cels o dels homes», els diu en resposta: «Tampoc jo no us dic amb vista a quina autoritat¹¹ faig això» (11,33 D).

Mateu parla també d'una segona anada al Temple, i diu explícitament que, mentre hi estava ensenyant, «l'abordaren els summes sacerdots i els senadors del poble», però no hi inclou els lletrats (Mt 21,23). Li formulen dues preguntes: «¿Amb quina autoritat fas això?» i: «Qui t'ha donat aquesta autoritat?». Com que no saben què respondre a la contrapregunta de Jesús, tampoc ell no els revela amb quina autoritat està actuant. La segona pregunta resta en l'aire. A continuació, però, Mateu inserta la paràbola dels

3. J. RIUS-CAMPS, *El Evangelio de Marcos: etapas de su redacción. Redacción jerosolimitana, refundición a partir de Chipre, redacción final en Roma o Alejandría*, Estella (Navarra): Verbo Divino 2008.

4. Tots trets porten article i estan ben travats amb la partícula copulativa: οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι (+ τοῦ λαοῦ D d [vl NR]: cf. Mt 21,23a).

5. El present λέγουσιν D A K M N U Γ Θ Π³ 2. 28. 33. 157. 565. 579. 700. 1071. 1346. 1424 M [vl NR] concorda amb els altres dos presents anteriors ἔρχεται (Jesús) i ἔρχονται (dirigents), conferint immediatesa i molta vivacitat al relat.

6. Mc 11,28: καὶ λέγουσιν αὐτῷ· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς (D d k).

7. Mc 11,28 B **ℵ** *rell*: καὶ ἔλεγον αὐτῷ· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἵνα ταῦτα ποιῇς; ¿Hauria reprès Marc-Vaticà la doble pregunta de Mt 21,23b? Lc 20,2, al seu torn, l'hauria transcrit de Mt. Notem que ni Mt ni Lc no empren l'íva que s'ha entremès en lloc de l'inf. epxegètic ἐν τῷ ταῦτα ποιεῖν (B.-D.-R., § 394), enterament pleonàstic.

8. κἀγὼ D **ℵ** N W Γ Θ *f*¹. 13 28. 33. 579. 700. 892. 1241. 2542 it || *om.* B **ℵ** *rell*.

9. ἓνα λόγον: en general es tradueix per «una cosa», per l'evolució de la llengua grega «iam in NT numerale εἰς subintrat pro τις et evadit quasi articulus indeterminatus» (ZERWICK, *Graecitas* § 155). Aquest raonament seria vàlid, sempre i quan es tractés de dues preguntes; però en l'original de Marc-Beza tan sols n'hi consta una, exactament com es pressuposa en la contrapregunta de Jesús: Ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἓνα λόγον (vegeu nota ant.).

10. ἐγὼ λέγω ὑμῖν D d l ἐρῶ ὑμῖν B **ℵ** *rell* [vl NR].

11. εἰς ποίαν ἐξουσίαν D || ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ B **ℵ** *rell* [vl NR], com en Mt 21,27; Lc 20,8.

dos fills enviats a la vinya (21,28-32) i tot seguit la paràbola de la vinya (21,33-46). Al conat dels dirigents d'arrestar-lo, Jesús respondrà amb una tercera paràbola (22,1-14). No es comprova cap reacció immediata dels dirigents a les tres paràboles pronunciades per Jesús.

Lluc situa l'ensenyança continuada de Jesús en el Temple en un dia indeterminat¹² i explicita «el poble» (τὸν λαόν) d'Israel com a receptor de l'ensenyament i de l'anunci de la bona notícia, ensems que supedita els ancians als altres dos estaments (Lc 20,1).¹³ Transcriu també la doble pregunta capciosa que li formulen els dirigents, en termes semblants als de Mateu, i es nega també a contestar la primera (la segona també resta en l'aire) perquè no han sabut respondre a la seva contrapregunta.

Un cop emmarcada la paràbola de la vinya, podem passar a examinar les diferències que presenten els tres *Sinòptics* en la seva formulació.

2. L'ENUNCIAT DE LA PARÀBOLA

Marc-Beza ho enuncia així: «I es posà (ἤρξατο)¹⁴ a dir-los en forma de paràboles»; Marc-Vaticà prefereix «parlar-los en forma de paràboles» (Mc 12,1a).¹⁵ Amb l'ús del plural, s'indica simplement que, en vista del silenci dels seus oponents, a partir d'ara els parlarà en un altre registre, servint-se del gènere parabòlic (vegeu un cas similar en Mc 3,23).

Mateu ha intercalat prèviament la paràbola dels dos fills enviats a la vinya (Mt 21,28-32). Per això diu ara: «Escolteu una altra paràbola» (21,33a).

Lluc-Beza posa ja l'enunciat: «Però els anava dient aquesta paràbola» (Lc 20,9a), mentre que el Vaticà i la resta de manuscrits llegeixen: «Però es posà (ἤρξατο) a dir adreçant-se al poble (πρὸς τὸν λαόν) aquesta paràbola»,¹⁶ indicant amb aquesta fórmula de transició un canvi dels adreçats, que fins ara eren els dirigents, i que a partir d'ara serà «el poble» d'Israel. Lluc seria l'únic que hauria canviat els adreçats de la paràbola. L'esmena, però, podria

12. Ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν D || Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν B **Σ** L Q Ψ ^f 124. 157. 579: vincula la nova perícopa a l'anterior | Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων A C K M N U W Γ Δ Θ Λ Π ^f 13 2. 28. 33. 565. 700. 1071. 1424 **℣** [v/ NR], vinculant-la encara més estretament a la perícopa anterior.

13. οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις.

14. Per influència de l'arameu, Marc emprà sovint el verb ἄρχομαι + inf., sense conferir-li un significat especial, com a simple fórmula de transició.

15. ἐν παραβολαῖς λέγειν D || ἐν παραβολαῖς λαλεῖν B **Σ** *rell* [v/ NR]. Mateu s'inclinarà pel verb λαλέω quan Jesús proposi paràboles; Lluc, pel verb λέγω. Marc emprarà l'un o l'altre verb.

16. ἔλεγεν δὲ D d a (e) || ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαόν λέγειν B **Σ** *rell* | ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς τὸν λαόν Q 1424 | ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν ὄχλον λέγειν L 1071.

ser deguda a un intent, d'una banda, d'anticipar la presència del poble que tan sols es mencionarà més tard i, de l'altra, d'explicar per què els dirigents no compregueren que la paràbola anava per ells quan Jesús l'acabà de pronunciar; tot i que ja haurien intentat de conjurar la desgràcia que els cauria al damunt («Que no passi mai!»), sinó tan sols quan afegí al lòguion sobre la pedra angular el malastruc comentari: «Tot el qui caigui sobre aquest carreu s'estavellarà; però aquell sobre el qual caigui, l'aixafarà» (Lc 20,16b-18). M'inclino més aviat per una certa harmonització amb Mc 12,1: «I es posà (ῥῥξατο) a dir-los en forma de paràboles.»

3. LA VINYA D'ISRAEL, EL LEITMOTIV DEL RELAT

En l'enunciat del tema principal es constaten divergències en els tres Sinòptics i en els manuscrits. Marc-Beza posa tot l'èmfasi en la «vinya»: «Una vinya plantà un home [...]» (Mc 12,1b),¹⁷ mentre que Vaticà i Sinaític, entre altres, emfatitzen també el verb posant-lo al final: «Una vinya un home plantà [...]».¹⁸

Mateu canvia l'encapçalament i posa l'èmfasi en el propietari: «Hi havia un home propietari que plantà una vinya [...]» (Mt 21,33b).

Lluc-Beza transcriu a la lletra Marc-Beza, mentre que Vaticà i Sinaític posen en relleu l'«home»: «Un home plantà una vinya [...]» (Lc 20,9 B).¹⁹

També en el lòguion 65 de l'Evangeli de Tomàs es posa l'èmfasi en l'home: «Un home noble tenia una vinya.»

Tanmateix, el tema principal de la paràbola és la «vinya», no l'home/propietari que la va plantar. Marc i Lluc-Beza conservarien l'ordre original, posant en relleu la «vinya» al començament de la paràbola, com fa al *Càntic de la vinya* d'Isaïes: «Vaig a cantar, doncs, al meu estimat la cançó de l'estimat per la meua vinya: “Una vinya esdevingué propietat de l'estimat (ἀμπελὼν ἐγενήθη τῷ ἡγαπημένῳ)”²⁰ en un turó en un lloc ufanós.» (Is 5,1).

Marc i Mateu, amb lleugeres variants, evoquen el Càntic d'Isaïes: «[...] l'envoltà d'una tanca, la voltà d'estacades, hi plantà (ἐφύτευσα) un cep selecte, edificà una torre de guàrdia al bell mig i hi excavà un cup [...]» (Is 5,2

17. Ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος D A K Γ f¹ 28. 700. 1241 ℵ lat sy^h: l'ordre verb + subj. és el normal; el compl. dir., en canvi, ha estat anticipat al començament de la frase.

18. Ἀμπελῶνα ἄνθρωπος ἐφύτευσεν B ℵ C Δ Ψ 33. 579. 1424.

19. Ἀνθρώπος ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα B ℵ K Λ N Γ Δ Λ Π Ψ f¹ 2. 28. 33. 565. 579. 700. 892. 1424 ℵ aur f vg.

20. «γίνεσθαι τινι denotes becoming the property of» (G. B. WINER, *A Treatise on the Grammar of New Testament Greek* (trad. W. F. Moulton), Edinburgh: T. & T. Clark 1882.

LXX), manlllevant-li tres de les cinc labors que l'estimat dugué a terme per a la seva vinya, figura emblemàtica d'Israel: «[...] l'envoltà d'una tanca, hi cavà un cup i edificà una torre de guàrdia [...]» (Mc 12,1c; Mt 21,33c). Els Sinòptics no distingeixen, com féu Isaïes, entre «la vinya» (ἀμπελῶνα) que l'estimat adquirir i el fet concret que «hi plantà un cep selecte» (ἐφύτευσα ἄμπελον σωρηχ); diuen simplement que «plantà una vinya» (ἐφύτευσεν ἄμπελῶνα).

Lluc no transcriu cap de les tres labors manlllevades per Marc i Mateu a Isaïes. L'omissió s'explicaria pel fet que Teòfil, com a summe sacerdot, coneixia molt bé el Càntic d'Isaïes, i li bastava, per tant, l'enunciat inicial per a identificar-lo, sobretot si hom reté l'ordre dels mots del còdex Beza «Una vinya plantà un home» (Lc 20,9c). Tenint en compte que Jesús formula la paràbola de la vinya en el recinte del Temple i que seran sobretot els summes sacerdots els qui, en sentir-se al·ludits, intentaran arrestar-lo, les labors que, segons Marc i Mateu, emprengué l'amo a favor de la vinya podrien referir-se al·legòricament al mateix Temple. Lluc ho donaria per suposat en adreçar el seu escrit al summe sacerdot Teòfil.

L'Evangeli de Tomàs tampoc no menciona cap de les tres labors i presenta una forma molt abreujada de la paràbola, sense al·lusions al·legòriques a la matriu d'Isaïes.

L'estimat del Càntic d'Isaïes «va esperar que la vinya li donés raïms, però va donar agrassots». I aquí acabà tot. Tota la responsabilitat recaigué en la vinya que, en comptes de «raïms», donà «agrassots». El tema de la vinya d'Israel, elegida i després repudiada, fou esbossat ja per Osees (Os 10,1) i el repetiran Jeremies (Jr 2,21; 5,10; 6,9; 12,10) i Ezequiel (Ez 15,1-8; 17,3-10; 19,10-14).

En la transposició que en fan els Sinòptics, la responsabilitat no recaurà en la vinya, sinó en els successius arrendataris encarregats de conrear-la; després del fiasco total dels arrendataris, la vinya no serà abandonada, sinó que l'amo de la vinya la donarà a uns altres.

L'Evangeli de Tomàs no conté cap reacció a l'assassinat del fill, fora de l'al·lusió a «la pedra angular rebutjada pels constructors» del Salm 117 (118),22 LXX que ve a continuació (lòguion 66).

4. ARRENDAMENT DE LA VINYA I ABSÈNCIA DE L'AMO PER UN TEMPS

Segons Marc, la primera cosa que féu l'amo de la vinya, qualificat com «un home», fou arrendar la vinya a uns viticultors i distanciar-se'n, a fi de posar a prova la fidelitat dels arrendataris: «[...] l'arrendà als agricultors

(τοῖς γεωργοῖς) i s'absentà» (Mc 12,1d D).²¹ Marc-Beza dóna a entendre, amb l'article determinat, que aquests agricultors, a qui «arrendà (ἐξέδοτο) la vinya»,²² eren ben coneguts de l'amo de la vinya i que aquest sistema d'arrendament formava part d'aquell sistema d'economia social, a diferència dels «altres», a qui, després que els arrendataris assassinessin el seu fill, els «donarà (δώσει) la vinya» (12,9c), no ja en arrendament, sinó com a cohereus de «l'hereu» assassinat.

Mateu, igual que Marc-Vaticà, no conserva l'article: «[...] l'arrendà a uns agricultors i s'absentà» (Mt 21,33d).

Lluc hi afegeix una data temporal: «[...] i l'arrendà a uns agricultors; tanmateix, ell²³ s'absentà per un temps considerable (χρόνους ἰκανούς)» (Lc 20,9d D), un temps que englobaria tota la història d'Israel fins a la mort de Jesús, el «fill estimat» de «el Senyor de la vinya» (Mc 12,6.9; Lc 20,13.15: cf. Mt 21,40). L'Evangeli de Tomàs anticipa ja, des de bon començament, la finalitat d'arrendar la vinya a uns viticultors «[...] la confià a uns agricultors perquè la treballin, per tal de rebre'n el fruit.»

5. LA HISTÒRIA D'ISRAEL RESUMIDA EN CINC SUCCESSIVES MISSIONS

Marc relliga estretament amb una partícula connectiva (καί) les quatre primeres missions confiades a criats, no així la cinquena confiada al seu fill estimat, l'hereu de la vinya. Mateu les redueix a tres, connectades diversament. Lluc en reté quatre, connectades també amb diverses partícules o asindèticament. L'Evangeli de Tomàs tan sols en llegeix tres: enviament de dos criats i finalment del fill.

5.1. *Enviament d'un primer criat*

Comencem per Marc: «I envià als agricultors, al seu temps, un criat, a fi que li donessin part del fruit de la vinya»²⁴ / «[...] a fi de rebre de mans dels

21. Tan sols D 05 conserva l'article τοῖς davant γεωργοῖς [vl NR].

22. Mc, Mt i Lc retenen, segons el còdex Beza, la forma normal ἐξέδοτο, aor. 3 en veu mitjana, denotant que ho fa per al seu propi benefici; en canvi, segons els còdexs Vaticà i Sinaític, presenten la forma tardana del grec hel·lenístic, ἐξέδeto, amb el mateix significat.

23. αὐτός δέ D, *ipse autem* d | καὶ αὐτός 157 || καὶ B **¶** *rell* [vl NR].

24. ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ D, construcció hel·lenística d'ἵνα + ind. fut.

agricultors part dels fruits de la vinya»²⁵ (Mc 12,2). Amb la determinació temporal «al seu temps» (τῷ καιρῷ) s'indica que l'amo de la vinya s'ho havia pensat llargament abans d'enviar els criats i no ho ha començat a fer fins que ha arribat, segons els seus càlculs, «el temps» favorable. Segons Beza, l'amo de la vinya té confiança que «li donaran» (δώσουσιν αὐτῷ) la part que li correspon del fruit global de la vinya; segons la resta de manuscrits, vol «rebre» (λάβῃ) la part corresponent dels fruits de la vinya. La reacció dels viticultors es limita a fer tornar el criat al seu amo, apallissat i amb les mans buides: «I, havent-lo agafat, l'apallissaren i l'enviaren de buit» (Mc 12,3). El còdex Beza precisa «a ell (πρὸς αὐτόν)»,²⁶ explicitant que el retornen així a l'amo.

Mateu consigna també el «temps» favorable i especifica que s'ha apropiat; però ja en la primera missió parla de l'enviament de diversos criats: «Quan, però, s'apropà el temps (ὁ καιρός) dels fruits, envià els seus criats als agricultors per rebre els seus fruits» (Mt 21,34). L'amo vol «rebre» (λαβεῖν) senzillament els fruits que li pertocuen, sense explicitar-se que als vinyaters també els en pertoca una part. «I, havent agafat els agricultors els seus criats, a l'un l'apallissaren; a l'altre el mataren; a l'altre l'apedregaren» (Mt 21,35). El nombre *tres* pressuposa una munió d'enviats.

Lluc descriu, com Marc, l'enviament d'un primer criat en el moment en què ha arribat «el temps» favorable, situant-lo emfàticament al principi de la frase: «Però al seu temps²⁷ / I al seu temps²⁸ envià als agricultors un criat, a fi que li donin²⁹ / donessin³⁰ part del fruit de la vinya» (Lc 20,10a). Exactament com Marc-Beza, parla de «donar», no de rebre o percebre. La reacció dels agricultors es limita igualment a retornar el criat al seu amo, apallissat i amb les mans buides. «Després d'apallissar-lo, l'enviaren de buit»³¹ / «Els agricultors, després d'apallissar-lo, l'enviaren de buit»³² (Lc 20,10b).

25. ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τῶν καρπῶν τοῦ ἀμπελώνος B ^Σ C L Δ (Ψ 33.) 1071. 1424. La resta de manuscrits llegeixen com B03, però amb el singular ἀπὸ τοῦ καρποῦ de D 05 [v^l NR].

26. Tan sols D 05 conserva (καὶ ἀπέστειλεν κενὸν) πρὸς αὐτόν [v^l NR] en correspondència amb l'ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς inicial.

27. καιρῷ δέ D, «quod autem tempore» d.

28. καὶ καιρῷ B ^Σ L 33. 579. 1241 | καὶ ἐν καιρῷ A K M U W Γ Δ Λ Π Ψ ^f13 2. 28. 157. 565. 700. 892. 1424 31 | καὶ ἐν τῷ καιρῷ C N Q Θ | καὶ τῷ καιρῷ ^f1 2542.

29. ἵνα δώσιν, subj., construcció clàssica, D C K M N U W Γ Δ Θ Λ Π Ψ ^f1 2. 28. 157. 565. 700. 1346. 1424 31.

30. ἵνα δώσουσιν, ind. fut., B ^Σ A L Q ^f13 33. 579. (892). 1071. 1231. 2542. B 03 reproduïx la construcció d'ἵνα + ind. fut. que hem trobat en Mc 12,2 D, una construcció del grec hel·lenístic que es dona en el NT (ZERWICK, *Graecitas*, § 340).

31. δειραντες δὲ αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν D d (e).

32. οἱ δὲ γεωργοὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν δειραντες κενόν B ^Σ L 579, amb una construcció un xic bigarrada | οἱ δὲ γεωργοὶ δειραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν A C M N Q U W Γ Δ Θ Λ Π Ψ ^f13 2. 28. 33. 157. 565. 700. 1071. 1424 31, conflació de D 05 i B 03.

Segons l'Evangeli de Tomàs, «envià el seu criat per tal que els agricultors li donessin el fruit de la vinya», com ja havia anticipat en confiar-los la vinya. «Aquests agafaren el seu criat, l'apallissaren i gairebé el mataren». A diferència de Marc (i Lluc), no «l'enviaren de buit», sinó que per poc el mataren. A continuació, però, Tomàs afegeix una informació complementària: «El criat se n'anà i ho contà al seu amo», en correspondència amb «l'enviaren de buit cap a ell» de Marc-Beza. La reflexió de l'amo és sorprenent: «El seu amo digué: "Potser no l'han conegut"», fent referència al «coneixement», un motiu típicament gnòstic, que situa els viticultors en un nivell de coneixement inferior.

5.2. *Enviament d'un segon criat*

Marc uneix, sense solució de continuïtat, la segona missió a la primera: «I novament envià a ells un altre criat, i aquest l'esgalabraren i insultaren». La violència dels agricultors va in crescendo, però no acabarà aquí.

Mateu resumeix en una segona missió la segona, tercera i quarta de Marc: «Novament, doncs/ Novament,³³ envià uns altres criats, més nombrosos que els primers, i feren amb ells el mateix» (Mt 21,36 D). Mentre que el còdex Vaticà li imprimeix gran relleu amb una construcció asindètica, el còdex Beza marca amb una conjunció consecutiva la continuació del raonament del propietari de la vinya.

Lluc, igual que Marc, parla de l'enviament d'un segon criat, però a partir d'ara canviarà el verb «enviar» (ἀποστέλλω) pel verb «trametre» (πέμπω): «I els trameté un altre criat»³⁴ / «I es proposà novament trametre'ls un altre criat»³⁵ (Lc 20,11a). És molt possible que Lluc, que té molta cura a expressar una mateixa idea amb dos verbs gairebé equivalents, empri el verb «enviar» en el sentit d'una missió pròpiament dita i el verb «trametre» en el sentit més corrent, com qui envia un correu. La reacció dels vinyaters és semblant a la primera, afegint-hi ara la deshonra: «Ells, però, havent apallissat també aquest i insultat, el despatxaren de buit» (Lc 20,11b).

33. πάλιν οὖν D || πάλιν B *rell* | πάλιν δέ 579, «*iterum vero* d | καὶ πάλιν **N*** sy^p.

34. καὶ ἐπεμψεν ἕτερον δοῦλον D d e.

35. καὶ προσέθετο ἕτερον πέμψαι δοῦλον B **N** *rell*, un septuagintisme que expressa «fer de nou» l'acció anterior (ZERWICK – GROSVENOR, *Análisis*, 312), indicant així que havia mediat una reflexió de l'amo.

L'Evangeli de Tomàs parla igualment de l'enviament d'un segon criat: «Envià un altre criat; els agricultors l'apallissaren igualment.» L'amo no enviarà cap més criat.

5.3. *Enviament d'un tercer criat*

Marc va fent pujar el to del rebuig dels criats: «I els envià un altre criat, i aquest el mataren» (Mc 12,5a). L'anterior el van ferir al cap; aquest tercer l'han matat.

Mateu, com ja hem dit, ho ha simplificat parlant de l'enviament d'altres criats en major nombre que els primers.

Lluc-Beza també carrega les tintes, passant d'«apallissar» a «ferir», i posa èmfasi amb l'asíndeton en aquesta tercera tramesa: «En trameté un tercer,³⁶ i aquest, després de ferir-lo, el despatxaren de buit»³⁷ (Lc 20,11a). Lluc-Vaticà gairebé repeteix la descripció del segon criat: «I es proposà novament trametre'ls-en un tercer; ells, però, havent ferit també aquest, l'expulsaren»³⁸ (Lc 20,11b).

5.4. *Enviament de molts altres criats*

Marc, en solitari, apunta encara l'enviament de molts altres criats, en què s'inspirà Mateu: «I (n'envià encara) molts d'altres: a uns els apallissaren, a d'altres els mataren» (Mc 12,5b). No acontentant-se amb la menció de tres enviats, o sigui una sèrie interminable (tres marca una tridimensionalitat), amb l'el·lipsi d'alguns mots que es poden sobreentendre, opta per conferir més vivacitat a la descripció.

5.5. *Enviament del fill estimat*

Els tres Sinòptics amb l'ús de diferents partícules marquen la gran diferència entre els enviaments anteriors de criats i el del fill de l'amo.

Marc, que ha descrit fil per randa el progressiu acarnissament dels vinyaters contra els enviats, narra que en el súmmum de la seva maldat resoldran implicar-hi el fill únic de l'amo de la vinya. Amb una conjunció

36. τρίτον ἔπεμψεν D d e.

37. καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν D d 1241 (f) q bo^{ms}.

38. καὶ προσέθετο τρίτον πέμψαι· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον B **S** *rell*.

consecutiva (οὐν) trenca la seqüència de les missions anteriors, unides amb partícules connectives (καί), per fer ressaltar que, com a conseqüència de la fallida de les missions anteriors, l'amo ha decidit enviar-los el seu fill únic, creient ingènuament que el respectarien: «Com que, doncs,³⁹ encara li quedava el fill únic estimat,⁴⁰ també aquest l'envià, el darrer, tot dient-se: "El meu fill, el respectaran."» (Mc 12,6 D). El còdex Beza marca d'aquesta manera la continuació del raonament de l'amo de la vinya que emfatitza «el meu fill» en col·locar-lo a l'inici de la frase. En canvi, el còdex Vaticà, amb l'ús de l'asíndeton, és més expeditiu: «Encara⁴¹ li quedava el fill únic estimat;⁴² l'envià a ells el darrer dient-se: "Respectaran el meu fill"». L'èmfasi sobre «el meu fill» s'ha esvaït. El raonament dels viticultors té la seva lògica. Si eliminen l'hereu, l'herència caurà a les seves mans: «Però els / aquells⁴³ agricultors es digueren entre ells / entre ells es digueren:⁴⁴ "Aquest és l'hereu: anem-hi, matem-lo, i serà nostra l'herència." I, havent-lo agafat, el mataren i el tragueren⁴⁵ fora de la vinya» (Mc 12,6-8). El còdex Vaticà fa ressaltar el raonament dels vinyaters amb el canvi d'ordre dels mots; Beza respecta l'ordre normal; l'un i l'altre empren la forma hel·lenística del verb «dir»; Vaticà també la del verb «treure». Tots els manuscrits coincideixen que primer el «mataren» i, després de mort, el «tragueren fora de la vinya» d'Israel, és a dir, l'excloueren definitivament del projecte que Déu havia acariciat per a Israel. No solament no s'han molestat a enterrar-lo, sinó que l'han llençat fora del campament israelita, bandejant-lo com si es tractés d'un no-israelita.

Mateu no afegeix res de nou, més aviat simplifica el relat: «Finalment, però, els⁴⁶ envià el seu fill tot dient-se: "Respectaran el meu fill". Mes els agricultors, en veure el fill, es digueren entre ells: "Aquest és l'hereu: anem-hi, matem-lo, i ens quedarem amb la seva herència." I, havent-lo agafat, el mataren i el tragueren fora de la vinya / I, havent-lo agafat, el tragueren

39. ετι ουν D A C K M N U Γ Π 2. 118. 157. 892^c. 1071. 1241. 1424. 1434. 1582^c Ɔl l q vg sy^h.

40. ενα εχων υιον αγαπητον D A C* Θ 118 | ενα υιον εχων αγαπητον αυτου K N M N U Γ Π 2. 157. 565. 700. 1241. 1582^c Ɔl | ενα υιον εχων τον αγαπητον αυτου W f^{1,13} 1. 28. 1582*. 2542.

41. ετι B ̳ L Δ Ψ f¹ 1. 33. 579. 892*. 1582* b i r¹ sa^{ms} bo | υστερον δε W Θ 565 aur c sy^p sa^{ms} | υστερον δε ετι f¹³ 28. 700. 2542.

42. ενα ειχεν υιον αγαπητον B ̳ C^c L Δ Ψ | ενα ειχεν υιον αγαπητον αυτου 33. 579. 1071. (1424).

43. οι δε D d || εκεινοι δε B ̳ rell [v^l NR].

44. ειπαν προς εαυτους D 700 | ειπον προς εαυτους A K M N U Γ Θ Π 2. 118. 157. 565 || προς εαυτους ειπαν B ̳ C L W Ψ | προς εαυτους ειπαν Δ 28 | προς εαυτους ειπον f¹ 33. 579. 1071 | προς αυτους ειπον f¹³ 28. 124. 1424.

45. εξεβαλον D rell | εξεβαλαν B [v^l NR].

46. αυτοις || προς αυτους.

fora de la vinya i el mataren»⁴⁷ (Mt 21,37-39). En el monòleg interior del propietari de la vinya trobem el mateix ordre dels mots que en Marc-Vaticà, que probablement degué canviar l'ordre dels mots per influx de Mateu. Mateu-Beza conserva el mateix ordre dels incisos que Marc: «el mataren» i després de mort «el tragueren fora de la vinya»; en canvi, Mateu-Vaticà altera l'ordre dels incisos: «el tragueren fora de la vinya» i després «el mataren» fora del campament, respectant així la seqüència lògica de les dues accions, però encobrint l'acció blasmable de privar-lo de la sepultura dins la vinya d'Israel. És interessant que, malgrat siguin escadussers els testimonis que secunden el còdex Beza en aquest punt, compta amb gairebé la majoria dels testimonis de la Vetus Latina, les antigues versions llatines anteriors a la Vulgata, i amb el testimoni d'Ireneu.

Lluc actualitza ja explícitament la paràbola fent que parli «el Senyor» (Iahvè) en discurs directe: «Però el Senyor de la vinya es digué: “Què faré? Trametré el meu Fill, l'estimat: tal vegada⁴⁸ aquest el respectaran.” Mes, en veure'l,⁴⁹ es posaren a raonar entre ells dient-se: “Aquest és l'hereu: anem-hi,⁵⁰ matem-lo, perquè sigui nostra l'herència.” I, havent-lo tret fora de la vinya, el mataren» (Lc 20,13-15a). Lluc, a diferència de Marc i Mateu-Beza, posa tot l'èmfasi en l'acció de matar-lo, que és el que els dirigents jueus s'havien proposat de dur a terme. Teòfil coneixia molt bé que el Gòlgota es trobava fora de la ciutat, però no de la vinya d'Israel. Emprant el participi aorist, «havent-lo tret fora de la vinya», supedita aquesta acció al verb principal, «el mataren», posant així punt i final al projecte que el Senyor de la vinya s'havia proposat de realitzar. Humanament, després de la mort del seu fill, no li quedava ja cap sortida airosa, llevat, com veurem tot seguit, la de donar la vinya a uns «altres», diferents dels arrendataris anteriors.

L'Evangeli de Tomàs és molt succint: «Aleshores (τότε) l'amo envià el seu fill. Es digué: “Potser respectaran el meu fill.” Aquells agricultors, com que (ἐπεὶ) reconegueren que aquest era l'hereu (κληρονόμος) de la vinya, l'agafaren, el mataren». La paràbola finalitza amb la tornada: «Qui tingui oïdes, que escolti!», reclamant l'atenció dels seus oïents, sense esmentar cap reacció punitiva per part de l'amo de la vinya.

47. καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν καὶ ἐξέβαλαν αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος D it | καὶ λαβόντες ἀπέκτειναν αὐτὸν καὶ ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος Θ; Ir^{am} || καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν B **S** *rell*.

48. τυχόν D, *forsitan* d || ἴσως B **S** *rell*.

49. + οἱ γεωργοὶ B **S** *rell* || *om.* D d [vl NR].

50. δευτε D **S** C L U Γ Δ Θ Λ ^f 2. 28. 33. 157. 565. 579. 700. 892. 1971. 1241. 1424 38 e sy^{s.c.p.h**} sa^{ms} bo || *om.* B A K M N Q W Π Ψ ^f 2542 lat sa^{mss}.

6. ACCIÓ PUNITIVA DEL SENYOR DE LA VINYA

Del gènere parabòlic, centrat en «un home que havia plantat una vinya», passem a l'al·legòric en què l'amo de la vinya és ara «el Senyor», és a dir, Iahvè, com havia apuntat ja Lluç.⁵¹

Marc actualitza la paràbola preguntant-se quina seria la punició lògica de l'acció homicida dels vinyaters: «Què farà, doncs,⁵² el Senyor de la vinya?». La pregunta ja no forma part integrant de la paràbola: és Jesús qui es pregunta per les seqüeles (οὖν)⁵³ que es derivaran del comportament homicida dels vinyaters. La pregunta és retòrica: no s'estableix un diàleg entre Jesús i els dirigents, remarca senzillament la resposta que ve a continuació. La resposta és tallant, sense circumloquis: «Vindrà (ἐλεύσεται), exterminarà els agricultors i donarà (δώσει) la vinya a uns altres» (Mc 12, 9). De moment no s'explicita qui eren realment «els agricultors» de la paràbola i qui són aquests «altres» a qui «el Senyor» donarà la vinya en un futur imminent. Però el canvi més notable ja s'advera en el pas de l'«home» (ἄνθρωπος) que plantà una «vinya» (ἀμπελῶνα) i «s'absentà» (ἀπεδήμεσεν) a «el Senyor» (ὁ κύριος) «de la vinya» (τοῦ ἀμπελῶνος) que «vindrà» (ἐλεύσεται), un futur amb una notable càrrega escatològica.⁵⁴ Contextualment «el Senyor» no pot ser cap altre que Iahvè, i «la vinya» que, fins ara era patrimoni exclusiu d'Israel, passarà a ser patrimoni d'«altres», sense especificar.

Mateu ja hi implica explícitament els dirigents jueus, els adreçats de la paràbola, a qui formula ara la pregunta: «Quan, doncs, vingui el Senyor de la vinya, què farà a aquells agricultors?», i posa la resposta en llur boca, com si no anés per a ells aquella paràbola: «Li diuen: "Els exterminarà de mala manera i arrendarà (ἐκδώσεται) la vinya a uns altres agricultors, els quals li restituiran els fruits als seus deguts temps (ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν)"» (Mt 21,41). Com acabem de veure, en Marc no s'explicitava encara qui seran aquests «altres», Mateu dona un pas més i qualifica aquests «altres», a l'igual que els primers, d'«agricultors» i parla també d'un «arrendament». Aquests nous vinyaters li restituiran «als seus temps deguts», els fruits que li havien negat els anteriors. Marc no parlava ja d'«arrendar» (ἐκδίδομαι),

51. A diferència de Marc (Mc 12,6a) i Mateu (Mt 21,37a), Lluç havia identificat l'amo com «el Senyor de la vinya» (ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος), quan reflexionà primerament (Τί ποιῶ; D Bc) rell || om. B* [v/ NR]) i decidí tot seguit (πέμψω) enviar-los el seu fill únic (Lc 20,13a).

52. B L 892* k sy^s sa^{ms} bo ometen οὖν.

53. D **Ν** A C K M N U W Γ Δ Θ Π Ψ ^f 2. 28. 33. 157. 565. 579. 700. 892^c. 1071. 1241. 1424. 2542 31^h lat sy^h sa^{ms} bo^{ms}, és a dir, la majoria de manuscrits i versions antigues.

54. Vegeu Mc 2,20, par. Mt 9,15 i Lc 5,35; Mc 13,6, par. Mt 24,5 i Lc 21,8. Lluç és qui més insisteix en aquest tema, tant pel que fa al futur ἐλεύσονται (Lc 17,22; 21,6) com al substantiu ἔλεους; sobretot segons el còdex Beza (Lc 21,7 D; 23,42 D; Ac 7,52).

com havia dit al principi a propòsit dels vinyaters, sinó de «donar» (δίδωμι) la vinya a uns «altres», a qui tampoc no qualificava d'«agricultors».

Lluc reproduïx gairebé literalment l'acció punitiva consignada per Marc: «Què farà, doncs, el Senyor de la vinya? Vindrà (ἐλεύσεται), exterminarà els agricultors i donarà la vinya a uns altres» (Lc 20,15b-16a D). El còdex Vaticà, per dues vegades, primerament en la pregunta i tot seguit en la resolució, fa que les dues accions verbals es reflecteixin sobre aquests criats i no sobre altres: «Què farà, doncs, a ells⁵⁵ el Senyor de la vinya? Vindrà (ἐλεύσεται), exterminarà aquests⁵⁶ agricultors i donarà la vinya a uns altres», establint la correspondència «aquests ... altres».

7. CONFIRMACIÓ DE LA PARÀBOLA EN L'ESCRITURA

Tots tres Sinòptics recorren a l'Escriptura per avalar el canvi de plans que s'ha produït en la ment de Iahvè, en el sentit de donar la vinya, que fins ara era patrimoni d'Israel, a uns altres vinyaters. En canvi, l'Evangeli de Tomàs es limita a adduir, després de la tornada, un nou lòguion on es fa referència també al Salm 118, però sense relacionar-lo amb l'anterior (separat per la tornada).

Marc, sense solució de continuïtat, addueix el Salm 117 (118),22-23 LXX, per tal de confirmar que el rebuig de què ha estat objecte el Senyor de la vinya ha propiciat que altres se'n beneficiïn. Jesús tira en cara sarcàsticament als dirigents jueus, que tan cofois estaven d'haver comprès les Escriptures i, per tant, d'haver-se erigit en garants del disseny de Déu, preguntant-los: «¿Ni tan sols heu llegit/entès aquella Escriptura: “El carreu que rebutjaren els constructors, aquest s'ha convertit en pedra angular; aquesta ha estat posada pel Senyor i és meravellosa als nostres ulls?”» Imperceptiblement, del gènere parabòlic ha passat a qüestionar l'autoritat dels dirigents, ells que havien qüestionat precisament l'origen de la seva autoritat (Mc 12,10-11; cf. 11,28).

Mateu introdueix asindèticament la pregunta de Jesús: «Els diu Jesús: “¿No heu llegit mai en les Escriptures: “El carreu que rebutjaren els constructors, aquest s'ha convertit en pedra angular; aquesta ha estat posada pel Senyor i és meravellosa als nostres ulls?”» i, reprenent la resposta que havien donat els dirigents, fent-se el desentès, els diu ara sense embuts que la vinya, «el Regne de Déu», ja no els pertany, sinó que ha passat a mans d'«altres»: «Per això us dic: “Us serà pres a vosaltres el Regne de Déu i serà

55. (ποιήσει) + αὐτοῖς B **N** *rell* || om. D N a c e q vg^{miss} bo^{miss}.

56. (γεωργούς) + τούτους B **N** *rell* | ἐκείνους f¹ 69 bo^{miss} || om. D e sy^s co.

donat a una nació (ἔθνει) que produeixi els seus fruits"» (Mt 21,42-43). El singular «nació» (ἔθνος) fa referència a un grup alternatiu, diferent dels arrendataris anteriors, com ja havia apuntat més amunt (v. 41b). A aquests nous «agricultors», a qui «arrendarà» igualment la vinya, els «serà donat el Regne de Déu» que primerament havia estat confiat als jueus, però que «els serà pres» per haver donat mort al Fill. S'insinua el pas del Regne de Déu, possessió del poble jueu, als pagans, els nous arrendataris.⁵⁷ Els còdexs Vaticà i Sinaític i la majoria de manuscrits afegeixen el v. 44: «A més a més, el qui caigui sobre aquest carreu s'estavellarà; però aquell sobre el qual caigui, l'aixafarà», una glossa presa sens dubte de Lc 20,18, com veurem tot seguit.⁵⁸

Lluc afegeix ara la reacció dels oients: «Ells, en sentir-ho, digueren: "Que no passi mai!"» (Lc 20, 16). Amb això pretenien contrarestar la resolució del Senyor de la vinya: «donarà la vinya a uns altres». Jesús, «havent clavat la mirada en ells, digué: "¿Què és, doncs, això que està escrit: 'El carreu que rebutjaren els constructors, aquest s'ha convertit en pedra angular'?"» i tot seguit ho comenta: «Tot el qui caigui sobre aquest carreu s'estavellarà; però aquell sobre el qual caigui, l'aixafarà» (Lc 20,16b-18). En comptes d'adduir la continuació del Salm que tenen en comú Marc i Mateu, Lluc ha consignat aquest malastruc comentari. Intenta que Teòfil prengui consciència de la gravetat del moment que està vivint i de l'obertura del Regne de Déu als qui l'estan ja edificant sobre el carreu rebutjat pels dirigents jueus, dels quals ell forma part, que, a la manera d'un bumerang, s'ha revertit contra ells i els està aixafant.

L'Evangeli de Tomàs, després de la tornada: «Qui tingui oïdes, que escolti!», consigna un nou lòguion: «Jesús ha dit: "Mostreu-me el carreu que van rebutjar els constructors: és el carreu angular!"» (Lòguion 66). Tomàs no distingeix entre «el carreu» (ὁ λίθος, masc.) i la «pedra angular» (κεφαλὴ γωνίας, fem.) dels Sinòptics, car repeteix dues vegades λίθος, segurament per evitar una referència explícita a l'Antic Testament.⁵⁹ Sorprenen que aquest lòguion, que conté una referència implícita al Salm 118, vingui a continuació precisament del Lòguion 65, com, d'altra banda, es troba en els Sinòptics, després de la paràbola dels vinyaters homicides. Sense mencionar cap mena de càstig, pel sol fet de juxtaposar els dos lòguia, separats

57. Vegeu l'encàrrec que Jesús ressuscitat donà Onze a Galilea: μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη (Mt 28,16-20).

58. N-A^{27,28} ho posen entre claudàtors. Ometen la glossa D 33 it sy⁶; Or Eus^{syf}.

59. J. MÉNARD, *L'Évangile selon Thomas*, Leiden: Brill 1975, p. 168: «Mais la κεφαλὴ [...] ne semble plus être comprise par notre auteur qui répète deux fois λίθος. Il manifeste ainsi qu'il ne saurait se situer entre l'Ancien et le Nouveau Testament.»

pel toc d'atenció de la tornada, Tomàs relacionaria «el fill» assassinat pels viticultors amb «el carreu» rebutjat pels constructors, o sigui que també faria el pas del gènere parabòlic a l'al·legòric. No es diu a qui s'adreça Jesús quan diu: «Mostreu-me [...]». Faria referència als qui «tenen oïdes» per a «escoltar», als qui estan capacitats per a comprendre el sentit de la paràbola, als qui se serveixen d'«el carreu que rebutjaren els constructors» i a qui Jesús ara els revela: «És el carreu angular!» Ménard es resisteix a fer aquest pas.⁶⁰

8. ELS DIRIGENTS SE SENTEN AL·LUDITS I TRACTEN D'ARRESTAR JESÚS

Els tres Sinòptics coincideixen de nou en el desenllaç de la confrontació inicial dels membres del Sanedrí, «summes sacerdots, lletrats i ancians»,⁶¹ contra Jesús, si bé en el terme de la paràbola, en el conat d'arrestar-lo, no hi figuraran «els ancians».

Marc és molt succint en el desenllaç de la paràbola, conferint-li així gran rellevància: «I tractaven d'arrestar-lo i tingueren por de la multitud» (Mc 12,12a). No arresen Jesús per por que la multitud, que havia comprès la paràbola, se'ls tiri al damunt. No es tracta d'una multitud qualsevol, sinó d'una multitud qualificada (τὸν ὄχλον, amb article): tan sols en el terme de la confrontació se'ns diu que hi era present aquesta «multitud» qualificada que escoltava amatent l'ensenyança de Jesús. Marc no enumera de nou els diferents estaments dirigents; senzillament s'hi refereix, considerant que els havia implicat ja en la paràbola tant en preguntar-los: «Què farà, doncs, el Senyor de la vinya?», com en qüestionar llur coneixement de l'Escriptura: «¿Ni tan sols heu llegit/entès aquella Escriptura?» Els dirigents han reaccionat violentament, però no s'han decidit a actuar per por de la multitud.

Mateu havia dit, al començament de la perícope, que, quan Jesús «arribà al Temple, se li acostaren, mentre ell ensenyava, els summes sacerdots i els ancians del poble» (Mt 21,23); ara, cap al final de la mateixa, revela que hi eren també presents els fariseus: «I, en sentir els summes sacerdots i els fariseus les seves paràboles, compregueren que es referia a ells. I, quan tractaven d'arrestar-lo, tingueren por de les multituds perquè el tenien

60. «L'interprétation gnostique naassène du passage synoptique que l'on retrouve chez HYPOLYTE, *Elenchos* V, 7, 3ss : οὗτος, φησίν, ἐστὶν ὁ Ἀδάμας ὁ λίθος ὁ ἀκρογωνιαίος εἰς κεφαλὴν γεγεννημένος γωνίας [...], ne semble guère être celle du présent logion, à moins que sa pensée mystérieuse et ésotérique sur la connaissance du "moi" ne soit celle du logion suivant» (Ibid., 168).

61. οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι (Mc 11,27 + τοῦ λαοῦ D || om. B ⁸ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

com/per⁶² un profeta» (Mt 21,45-46). Jesús respon al conat d'arrestar-lo adreçant-los una tercera paràbola⁶³ (22,1-14).

Lluc havia mencionat també els tres estaments dirigents al principi de la perícope, a saber, «els summes sacerdots i els lletrats juntament amb els ancians» (Lc 20,1); ara, en el terme de la perícope, els torna a mencionar, sense explicitar, però, «els ancians»: «I tractaven/tractaren⁶⁴ d'arrestar-lo els summes sacerdots i els lletrats⁶⁵ en aquell mateix instant (ἐν [- D] αὐτῇ τῇ ὥρᾳ), però/i⁶⁶ tingueren por del poble (τὸν λαόν) perquè havien comprès que aquella paràbola l'havia pronunciada/dita⁶⁷ per ells» (Lc 20,19). Lluc segueix de prop Marc, però puntualitza que l'intent d'arrestar-lo el feren en aquell mateix moment, si bé l'avortaren per por del poble d'Israel.

9. ¿UN FINAL DE PERÍCOPE TRUNCAT?

Marc finalitza la perícope amb la retirada dels dirigents jueus: «I, havent-lo deixat plantat, se n'anaren» (Mc 12,12). Segons havia enunciat al començament de la perícopa, havien acudit al Temple, mentre Jesús es passejava pels pòrtics de Salomó, «els summes sacerdots, els lletrats i els ancians + del poble D» (11,27), és a dir, els tres estaments que conformaven el Sanedrí. Ara, un cop han comprès que la paràbola anava per a ells, l'han deixat plantat i s'han retirat de l'escena, sense que es comprovi de moment cap reacció hostil dirigida cap a Jesús. No es diu on han anat; però tot seguit, a l'inici d'una nova perícope, es pressuposa que Jesús s'ha quedat en el Temple, car «li envien alguns dels fariseus i dels herodians per tal de caçar-lo en alguna expressió» (12,13).

Mateu no menciona en el terme de la perícopa cap mena de reacció hostil. La reacció dels dirigents, capitanejats pels fariseus, la comprovarem a l'inici d'una nova perícope: «Aleshores els fariseus se n'anaren i celebraren consell per tal de caçar-lo en alguna expressió» (Mt 22,15). Jesús s'hauria

62. ὥς D C K M U W Δ Π 0102 f¹³ 2. 28. 33. 118. 124. 157. 565^{sup}. 579. 700. 788. 892. 1071. 1241. 1424. 1582^c 93 sy co || εις B **N** L Θ f¹ 1 1582*.

63. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων... (Mt 22,1)

64. ἐξήτουν D C 1071, impf. conatiu, indicant que l'acció l'havien abordat els uns i els altres || ἐξήτησαν B **N** *rell* [v^l NR], aor. complexiu.

65. οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς D **N** N Γ Δ Ψ 565. 579. 700. 892. 1241. 1424 93 lat sy^{s.c.p} sa || οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς B A K L W Θ f¹⁻¹³ 33. 2542 e sy^h bo.

66. ἐφοβήθησαν δέ D || καὶ ἐφοβήθησαν B **N** *rell* [v^l NR].

67. εἶρκεν τὴν παραβολὴν ταύτην D || εἶπεν τὴν παραβολὴν ταύτην B **N** G L f¹³ 157. 892. 2542 latt | τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν A C K M N U S Y W Γ Δ Θ Λ Π Ψ Ω f¹ 2. 23. 33. 565. 579. 700. 1071. 1241. 1424 93 sy^h.

quedat en el Temple, car «li envien els seus deixebles juntament amb els herodians dient [...]» (21,16).

Lluc tampoc no menciona de moment cap reacció hostil. En l'encapçalament, però, de la perícope següent comprovarem que, «havent-se allunyat/quedat a l'aguait,⁶⁸ enviaren uns espies que aparentaven ser justos, per tal de sorprendre'l en alguna expressió, a fi de lliurar-lo al governador, al poder i a l'autoritat del governador»⁶⁹ (20,20).

En resum, els tres Sinòptics coincideixen en una dada, a saber, que Jesús no s'hauria mogut del Temple, després que els dirigents jueus haguessin intentat d'arrestar-lo. Els successius atacs dels dirigents contra ell mentre ensenyava al poble en el Temple s'haurien produït al llarg d'un sol dia simbòlic, segons Marc i Mateu (Mc 11,27-13,1; Mt 21,23-24,1). Segons Lluc, en canvi, l'ensenyança de Jesús en el Temple s'hauria perllongat durant força dies,⁷⁰ però la controvèrsia amb els dirigents hauria tingut lloc «en un d'aquells dies» (Lc 20,1).⁷¹

Una segona coincidència: en el terme de la perícope que conté l'ensenyament en paràboles tan sols s'ha produït un conat d'arrestar-lo, i Marc és l'únic que ens diu que «el deixaren plantat i se n'anaren». Mateu continua amb una nova paràbola, i Lluc tan sols dirà que s'havien allunyat del Temple en l'encapçalament d'una nova perícope.

Fins aquí podríem dir que tot seria normal. La cosa es complica amb l'existència d'una perícope singular, que s'ha conservat en precari en l'Evangeli de Joan, però que no s'acorda en absolut amb el seu estil i llenguatge: la perícope de la dona adúltera.⁷² També es conserva, en una versió una mica diferent, en alguns manuscrits de l'Evangeli de Lluc. El més sorprenent és que aquesta perícope, que ha tingut una transmissió independent molt notable, com ho confirmen les moltíssimes variants que s'hi detecten, no s'ha transmès sola, sinó que va sempre precedida d'un ganxo que, en l'escrit d'on va ser presumiblement extirpada, l'enganxava a la perícope precedent de la qual formava part. En tenim dues versions, la presumptament joànnica, conservada entre altres pel còdex Beza, i la lucana, transmesa pels manuscrits pertanyents al grup de Ferrara: «I es dirigiren/se n'anà cada un a la seva casa; però/i Jesús es dirigí a la munta-

68. ἀποχωρήσαντες D Θ it? | ὑποχωρήσαντες W || παρατηρήσαντες B **ℕ** *rell.*

69. τῷ ἡγεμόνι D e sy^c || τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ (- **ℕ** 157) ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος B **ℕ** *rell.*

70. Καὶ ἦν διδάσκων καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ (Lc 19,47); Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων/ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ (21,37).

71. Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου ἐπέστησαν... (Lc 20,1).

72. J. RIUS-CAMPS, *The Pericope of the Adulteress Reconsidered: The Nomadic Misfortunes of a Bold Pericope*, NTS 53 (2007) 379-405.

nya de les Oliveres», on es refugiava perquè no l'atrapessin els seus adversaris. L'existència d'aquest apèndix ens serveix de guia per a identificar l'indret d'on fou arrencada. La versió joànnica es correspon amb l'estil i el llenguatge de Marc i enllaça perfectament amb el final de la perícope de la vinya: «I, havent-lo deixat plantat, se n'anaren (ἀπῆλθαν)» (Mc 12,12b) + «I es dirigiren (ἐπορεύθησαν) cada un a la seva casa. Jesús, però, es dirigí (ἐπορεύθη) a la muntanya de les Oliveres» (Jn 8,2=Mc D). La versió lucana enllaça igualment amb el final de la perícope de la vinya de Lluc: «[...] perquè compregueren que la paràbola l'havia pronunciada per a ells» (Lc 20, 19b) + «I se n'anà (ἀπῆλθεν) cada un a la seva casa. I Jesús es dirigí (ἐπορεύθη) a la muntanya de les Oliveres» (Lc 21,40 ^f¹³). Mateu no cregué convenient transcriure aquesta perícope i la suplí amb una tercera paràbola.

Una vegada restituïda al seu lloc primigeni, la primera cosa que se'n dedueix és que l'ensenyament de Jesús en el Temple durà, almenys, dos dies, donant raó així a la llarga estada que Lluc proposava.⁷³ En segon lloc, ens revela que Jesús, atent a l'intent frustrat d'arrestar-lo, es refugià en la muntanya de les Oliveres, en un lloc clandestí, com ja suggeria també Lluc (Lc 21,37).

10. CONCLUSIÓ

Del *Càntic de la vinya* d'Isaïes a la paràbola de la vinya dels Sinòptics hi ha un tret considerable. L'un i l'altra tenen en comú l'amor per la vinya: en el Càntic d'Isaïes, mitjançant una sèrie de detalls que mostren l'amor entranyable de Iahvè per la seva vinya, la Casa d'Israel; en la paràbola dels Sinòptics, mitjançant l'enviament repetit de criats i finalment del seu fill únic que mostren l'amor del Senyor per la seva vinya, els dirigents d'Israel, primerament, i els «altres», els jueus o pagans creients, després. La vinya que Iahvè havia plantat, cantada per Isaïes, no donà els fruits que s'esperava; al contrari, donà agrassots. Es condemnà ella mateixa, i Iahvè l'abandonà. En canvi, la vinya de la paràbola dels vinyaters homicides no ha estat abandonada; al contrari, ha estat donada a uns «altres», però no «en arrendament» (ἐξέδοτο/ἐξέδετο), com fins ara, sinó com un «do gratuït» (δῶσει).⁷⁴ El contrast no podia ser més expressiu. Un mateix Senyor, Iahvè, i una mateixa Vinya, ha estat abandonada, segons Isaïes, i ha estat donada

73. Dos dies, en el llenguatge simbòlic, equival a un llarg període.

74. Mateu, en canvi, continua parlant en termes parabòlics d'«arrendament» (ἐκδύσεται, Mt 21,41), si bé tot seguit, en identificar la vinya amb el Regne, ja parlarà de «donar»: «el Regne (βασιλεία, fem.) de Déu... serà donat (δοθήσεται) a una nació (ἔθνη, n.) que produeixi (ποιοῦντι)

als creients jueus o pagans, segons els evangelistes. Mateu és qui millor ho expressa, fent el pas explícit de la «vinya» al «Regne de Déu».⁷⁵ Mateu, mentre comenta la paràbola, encara parla d'«el Senyor de la vinya», referint-se a Iahvè, que «exterminarà de mala manera (els antics agricultors) i arrendarà (ἐκδώσεται) la vinya a uns altres agricultors, els quals li restituiran els fruits en els seus deguts temps» (21,41). En canvi, quan posa en boca de Jesús l'actualització de la paràbola, deixa de parlar als dirigents d'Israel de la Vinya i dels seus arrendataris, el poble jueu, i passa a parlar-los del Regne de Déu com un «do»: «Per això us dic que us serà pres el Regne (βασιλεία, femení) de Déu i serà donat (δοθήσεται) a una nació (ἔθνει, neutre) que produeixi (ποιοῦντι) els seus fruits» (τοὺς καρποὺς αὐτῆς, pronom femení, semitisme), és a dir, «els fruits del Regne de Déu» (21,43). Una referència velada als creients, jueus o pagans, que passaran a heretar el Regne de Déu. La Vinya / el Regne de Déu continua tenint vigència. Hi ha hagut tan sols un canvi d'agricultors: els nous arrendataris han estat agraciats amb l'herència del Fill, sempre i quan produeixin els fruits del Regne.

L'Evangeli de Tomàs, com ja hem vist, no conté cap reacció de l'amo contra els vinyaters que han assassinat el seu fill. Tant el Lòguion 65 com el 66 es mouen en un altre registre: es tracta d'una comunitat doceta per a qui tot el que fa referència al sofriment i mort física de Jesús és pura aparença, com, d'altra banda, repetien sovint amb aquell eslògan que, segons Ignasi, el bisbe de Síria, havien encunyat ells mateixos: «En aparença ha sofert ell passió (Τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αὐτόν)».⁷⁶ No té res d'estrany, doncs, que hagin volgut eliminar de la paràbola qualsevulla referència a l'Antic Testament, que consideraven obra del Déu Just o Demiürg, i no del Déu bo, Pare de Jesús. L'estilització de la paràbola, com també del lòguion referent a la pedra angular forma part del seu estil de despullar els lòguia de les referències a situacions reals del temps de Jesús. L'estructura triàdica de la paràbola (dos servents i el fill) se sol adduir com un tret característic de la tradició oral, enfront de l'estructura quaternària dels Sinòptics. Tanmateix, els tres primers enviaments són de persones pertanyents al servei de l'amo, mentre que el quart és del seu fill. No es pot parlar, doncs, sense més d'una estructura triàdica, car els enviaments no són de la mateixa naturalesa. Més que abreujar, el que fa Tomàs és estilitzar lòguia ben coneguts, car el plus

els seus fruits (τοὺς καρποὺς αὐτῆς, pron. fem., semitisme)», és a dir, «els fruits del Regne de Déu» (21,43). Una referència velada als pagans.

75. Mateu empra generalment el pl., ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, però en 4 ocasions empra el sing., ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ (12,28; 19,24; 21,33.43),

76. λέγουσιν· Τὸ δοκεῖν πεπονθέναι αὐτόν, αὐτοὶ ὄντες 'τὸ δοκεῖν' (Ign. Tr 10,1); λέγουσιν· Τὸ δοκεῖν αὐτόν πεπονθέναι, αὐτοὶ 'τὸ δοκεῖν' ὄντες (Ign. Sm=Eph 2,1).

del Lòguion 65 és evident: «Un home *noble* [...] perquè els agricultors la treballassin i per poder-ne rebre'n el fruit [...] gairebé el mataren. El criat se n'anà i ho contà al seu amo. El seu amo digué: "Potser no l'han conegut." ... Qui tingui oïdes, que escolti! ... "Mostreu-me el carreu que van rebutjar els constructors: és el carreu angular!"».

Josep RIUS-CAMPS
Església de St. Pere
08110 Montcada i Reixac
Catalonia – Spain

(acabat en data 29-4-2014)

Summary

This article gives a glimpse into the different ways that Mark, Matthew and Luke comment, in the style of a midrash, on the Song of the Vineyard, using the new Gospel Synopsis, which compares the text of two of the oldest uncial manuscripts, Codex Bezae (D05) and Codex Vaticanus (B03). In addition, account has been taken of the Gospel of Thomas. Among the many variant readings, two stand out: the question put to Jesus by the Jewish leaders, which is the prompt for the parable, consists in a single question according to Mark-Bezae: 'With what authority do you do this?', whereas in Mark-Vaticanus, Matthew and Luke, a second question is added. In fact, Jesus limits his answer to the first question. Another interesting variant is seen in the series of actions: either, 'they will kill him and drag him out of the vineyard' (Mark and Matthew-Bezae), thus excluding him definitively from Israel; or, 'they will drag him out of the vineyard and kill him' (Mark-Vaticanus and Luke), which is the more logical order but less clear-cut. Luke underlines the presence of the 'whole people' in the discussion, whereas Mark and Matthew simply assume that the 'crowds/crowd' (Mark-Vaticanus and Matthew) or 'the people' (Mark-Bezae) were present by the fear that they instil in the leaders.